

DEZENFORMAYON VE İSRAIL-HAMAS SAVAŞI: DOĞRULAMA PLATFORMLARINDA YANLIŞ BİLGİ İÇERİKLERİNİN ANALİZİ

Dr. Hilal Özlem ABUŞOĞLU*

DOI: [10.47107/inifedergi.1606857](https://doi.org/10.47107/inifedergi.1606857)

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 24.12.2024

Kabul Tarihi: 04.07.2025

Atıf: Abuşoğlu, H. Ö. (2025). Dezenformasyon ve İsrail-Hamas Savaşı: Doğrulama Platformlarında Yanlış Bilgi İçeriklerinin Analizi. *İNİF E- Dergi*, 10(2), 428-452.

Öz

Dezenformasyon, günümüzde demokratik süreçlerin işleyişini tehdit eden küresel bir sorun olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu sorun özellikle kriz ve çatışma dönemlerinde daha belirgin hale gelmekte ve yanlış bilgi içeren haberler, toplumların olaylara dair doğru ve objektif bilgilere ulaşmalarına engel olmaktadır. Bunun sonucunda güvenilir habercilik anlayışı zedelenmekte ve toplumsal güven sarsılmaktadır. Dijital çağın etkisiyle birlikte sosyal medya ve çevrim içi mecraların yanıltıcı içerikleri hızla üretme ve geniş kitlelere ulaştırma kapasitesi dezenformasyonun yayılma hızını önemli ölçüde artırmıştır. Bu bağlamda toplumu yanıltıcı bilgi akışına karşı bilinçlendirmeyi amaçlayan doğrulama platformları, dezenformasyonla mücadelede kritik bir rol üstlenmektedir. Yanlış bilgileri hızlı şekilde tespit ederek toplumun güvenilir haberlere erişimini kolaylaştıran doğrulama platformları, haber akışının sürekliliğine katkı sunmaktadır. Bu çalışmada, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail-Hamas savaşına dair yayılan dezenformasyon içeriklerinin doğrulama platformları üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi tarafından yayımlanan Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın "Gazze" sekmesi altında yer alan içerikler örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacına ulaşmak için 7 Ekim 2023 ile 7 Ekim 2024 tarihleri arasında yayılan dezenformasyon içerikleri nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiziyle değerlendirilerek yorumlanmıştır. Analiz kapsamında yanlış bilginin yoğunluğu, kaynakları ve biçimleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma sonucunda doğrulama platformlarında toplamda 431 dezenformasyon içeriğinin olduğu tespit edilmiştir. Bu içeriklerin çoğunluğunun manipülasyon, çarpıtma ve uydurma kategorilerinde yoğunlaştığı belirlenmiş olup, dezenformasyonun yayılmasında sosyal medya kullanıcılarının en büyük kaynak olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca, dezenformasyon içeriklerinin büyük bir kısmının video formatında paylaşıldığı ve bu formatın yanıltıcı bilgilerin yayılmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Hamas savaşı, dezenformasyon, dezenformasyon bülteni, AA teyit hattı.

*Bağımsız Araştırmacı, E-Mail: hizlem@gmail.com. ORCID: 0000-0002-9756-1167

DISINFORMATION AND THE ISRAEL-HAMAS WAR: ANALYZING MISINFORMATION CONTENT ON VERIFICATION PLATFORMS

Abstract

Disinformation is a global problem that threatens the functioning of democratic processes. This problem becomes more pronounced in times of crisis and conflict, and news containing misinformation prevents societies from accessing accurate and objective information about events. With the impact of the digital age, the capacity of social media and online channels to rapidly produce misleading content and deliver it to large audiences has significantly increased the speed of disinformation dissemination. Verification platforms, which facilitate society's access to reliable news by quickly identifying false information, contribute to the continuity of the news flow. This study aims to examine the disinformation content spread about the Israel-Hamas war that started on October 7, 2023 through verification platforms. Within the scope of the research, the Disinformation Bulletins published by the Center for Combating Disinformation of the Presidency of the Republic of Turkey, and the content under the "Gaza" tab of Anadolu Agency's Confirmation Line were selected as the sample. In order to achieve the aim of the study, the disinformation content spread between October 7, 2023 and October 7, 2024 was evaluated and interpreted through content analysis, one of the qualitative research methods. The analysis examined in detail the intensity, sources and forms of misinformation. As a result of the research, a total of 431 disinformation content was found on verification platforms. It has been determined that the majority of these contents are concentrated in the categories of manipulation, distortion and fabrication, and it has been determined that social media users stand out as the biggest source in the spread of disinformation. It was also found that the majority of disinformation content is shared in video format, which plays an important role in the dissemination of misleading information.

Keywords: *Israel-Hamas war, disinformation, disinformation bulletin, aa confirmation line,*

Giriş

Tarih boyunca yanlış bilgi ve dezenformasyonla mücadele, farklı yöntemlerle ele alınmış ve dijital teknolojilerin gelişimiyle daha sistematik bir hale gelmiştir. Özellikle yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışıyla birlikte sosyal ağlar, yalan haber ve dezenformasyonun hızla yayıldığı çevrim içi mecralar olmuştur. Sosyal medyanın geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaşma kapasitesi, kullanıcıların bu platformlarda kolayca içerik üretip paylaşabilmesi ve denetim mekanizmalarının sınırlı olması dezenformasyon için elverişli bir ortam yaratmıştır. Bunun yanı sıra, algoritmaların popüler içerikleri öne çıkarması, doğruluğu teyit edilmemiş bilgilerin viral hale gelmesine ve bu bilgilerin kısa sürede milyonlarca kişiye ulaşmasına neden olmuştur. Bu dinamikler sosyal medyayı dezenformasyonun yayılmasında etkin bir araç konumuna getirmiştir. Özellikle çatışma ve savaş dönemleri, dezenformasyonun en yoğun yaşandığı zamanlardır. Bu süreçlerde taraflar, algı yönetimi yapmak, halk desteğini sağlamak veya karşı tarafı zayıflatmak amacıyla manipülatif ve yanlış bilgileri yayabilmektedir.

Çatışma dönemlerindeki dezenformasyon, toplumda kutuplaşmayı derinleştirirken kriz yönetimini zorlaştırmakta ve kamuoyunun doğru bilgiye erişimini engelleyerek karar alma süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, çatışma dönemlerinde bilgi doğrulama ve medya okuryazarlığı hayati bir öneme sahiptir.

Koohang ve Weiss (2003), yanlış bilgilerin ve dezenformasyonun yayılmasını engellemek amacıyla üç aşamalı bir model önermiştir. İlk aşama, bilginin doğru şekilde tanımlanmasını ve amacının net bir biçimde anlaşılmasını gerektiren teşhis aşamasıdır. Bu aşamada, bilginin kaynağının doğru bir biçimde belirlenmesi ve bilginin gereksinimlere uygun şekilde tanımlanması sağlanmalıdır. İkinci aşama, bilginin güvenilirliğini doğrulamak için iç ve dış denetimlerin yapılmasını, doğrulama süreçlerinin uygulanmasını ve tutarsızlıkların dikkatlice incelenmesini içeren analiz aşamasıdır. Son olarak, bilginin

organizasyonu aşamasında, bilgilerin uygun şekilde etiketlenip düzenlenerek hedef kitleye daha anlaşılır ve faydalı bir şekilde sunulması amaçlanmaktadır. Bu aşamalar, dezenformasyonla mücadelede doğru ve güvenilir bilginin yayılmasını sağlamak açısından oldukça önemlidir.

Dezenformasyonun toplum üzerindeki etkilerinin arttığı kriz ve çatışma dönemlerinde doğru bilgiye erişim ihtiyacı daha da önem kazanmıştır. Bu bağlamda doğruluk kontrolü faaliyetleri, bilgi ekosisteminde güvenilirlik sağlamak ve sahte haberle mücadele etmek için önemli bir araç olmuştur. Tarafsızlık, şeffaflık ve bağımsızlık ilkeleriyle hareket eden bu girişimler, yalnızca bilgi doğrulama süreçlerini yürütmekle kalmayıp, medya okuryazarlığını artırarak toplumsal farkındalığa da katkı sağlamaktadır. Dijital medyanın yaygınlaşmasıyla doğruluk kontrolü uygulamaları, çevrim içi dezenformasyonla mücadelede yeni bir ekosistem oluşturmuş ve yanlış bilginin yayılmasını önlemede etkili bir mekanizma haline gelmiştir. Bu faaliyetler, toplumun bilgi kaynaklarına olan güvenini yeniden inşa etmede önemli bir rol oynamaktadır.

Dezenformasyonla mücadele ve doğrulama platformları, pek çok bilimsel çalışmanın da konusunu oluşturmuştur. Bu bağlamda Yegen (2018), Erkan ve Ayhan (2018), Çömlekçi (2019) haber doğrulama platformlarının sosyal medyadaki dezenformasyonla mücadeledeki rolünü ve karşılaştıkları sınırlılıkları çalışmalarında konu edinmişlerdir. Akyüz (2020), Karakaş ve Doğru (2021) ve Topçu ve Çaycı (2022) sosyal medyada COVID-19 pandemisi sırasında yayılan dezenformasyon içeriklerine odaklanarak doğrulama platformlarının bu dezenformasyonla mücadele etmek için gösterdiği çabaları incelenmişlerdir. Araştırmacılar doğrulama platformlarının, özellikle COVID-19 aşılı ile ilgili sahte haberleri tespit ederek okuyucuları bilgilendirdiği ve dezenformasyon ile mücadelede önemli bir rol üstlendiği vurgulanmışlardır. Türkoğlu (2024) ile Geneş ve Taydaş (2024) ise çalışmalarında İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının dezenformasyon boyutunu ele alarak İsrail'in sosyal medyayı kullanarak kamuoyu algısını nasıl manipüle ettiğine dikkat çekmişlerdir.

Bu çalışmada da 7 Ekim 2023 tarihli İsrail-Hamas çatışması konusundaki dezenformasyon içeriklerini Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi'nin hazırlamış olduğu Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda değerlendirmeler üzerinden inceleyerek içerik analizi yöntemi ile analiz etmeyi amaçlamaktadır. Hamas'ın "Aksa Tufanı Operasyonu" adıyla İsrail'e düzenlediği saldırılar, İsrail tarafından ülkenin en büyük güvenlik krizlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. İsrail ise buna karşılık "Demir Kılıç Operasyonu" adı altında Gazze'ye yoğun saldırılar başlatmış ve bölgeyi tam bir abluka altına almıştır. Süreç içinde İsrail'in saldırıları giderek şiddetlenmiş ve özellikle çocuklar ve kadınlar başta olmak üzere sivillerin hayatını kaybettiği bir insanlık krizine dönüşmüştür. Ayrıca su, gıda, ilaç ve diğer temel ihtiyaç malzemelerinin Gazze'ye erişimi engellenmiş, bu durum hem bölgedeki güvenliği hem de insani koşulları daha da kötüleştirmiştir. 7 Ekim 2023'ten itibaren süregelen saldırılarda, 10 Aralık 2024 itibarıyla yaşamını yitirenlerin sayısı 44 bin 758'e ulaşmıştır (AA, 2024). Böylesi bir ortamda, gerçek savaş mağdurların yaşadığı sorunları doğru bir şekilde aktarmak ve olayların gerçekliğini ortaya koymak kritik önem taşımaktadır. Özellikle çatışma dönemlerinde dezenformasyonla mücadele hem bilgi kirliliğinin önlenmesi hem de insani krizlerin görünür kılınması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

1. Kavramsal Olarak Dezenformasyon ve Medyanın Rolü

Yanlış bilgiler; dezenformasyon, mezenformasyon ve zarar verici bilgi (malinformation) gibi çeşitli türlerde dolaşıma sokulabilmektedir. Mezenformasyon

(misinformation), yanlış bilginin kasıtsız olarak yayılması durumunu ifade eder. Başka bir deyişle, bu tür bilgiyi yayan kişi ya da kişiler, paylaştıkları bilginin yanlış olduğunun farkında değildir ve genellikle kötü niyet taşımazlar (Scheufele ve Krause, 2019, s.116). Malinformation (zarar verici bilgi) aslında doğru olan bir bilginin kötü niyetle ve zarar verme amacıyla bağlamından koparılarak ya da manipüle edilerek yayılmasıdır. Malinformation'ı dezenformasyon (kasıtlı olarak yanlış bilgi yayma) ve mezenformasyon (kasıtsız yanlış bilgi yayma) türlerinden ayıran temel özellik, bilginin kendisinin doğru olmasıdır (Wardle & Derakhshan, 2017, s.20-21).

Dezenformasyon ise Türkçe'de "yanlış bilgilendirme" olarak ifade edilmekte olup, manipülasyon amacıyla kasıtlı olarak yanlış bilgilerin dolaşıma sokulması anlamına gelmektedir. Bu kavram, yanlışlıkla yapılan bilgi eksikliği ya da hatalı bilgi iletimi değil; bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen ve genellikle algı yönetimi ile rakipleri veya karşıt görüşteki grupları zayıflatmayı hedefleyen bir süreç olarak kabul edilmektedir (Bektaş, 2002, s. 38). Dezenformasyon kavramı kökenini Soğuk Savaş döneminde KGB tarafından kullanılan ve kamuoyunu yanıltmayı amaçlayan yanlış raporların medya aracılığıyla yayılmasını ifade eden Rusça "dezinformatsiya" teriminden almaktadır. Bu terim daha sonra İngilizce'ye "disinformation" olarak geçmiştir (Karlova & Fisher, 2013, s. 573). Kara propaganda kapsamında değerlendirilen dezenformasyon, ulusal ve küresel bağlamda farklı amaçlarla kullanılmakta olup, salt bir yalan olmanın ötesinde daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Küresel düzeyde dezenformasyon, genellikle siyaseten güçlü devletler veya gruplar tarafından, kendi çıkarlarına ters düşen politikaları etkisiz hale getirmek amacıyla gerçek dışı bilgilerin yayılması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ulusal ölçekte ise, siyasi güçlerin muhalif grupları etkisiz bırakmak için benzer yöntemler uyguladığı bir strateji olarak görülmektedir (Aşkın, 2014, s. 5). Avrupa Komisyonu, dezenformasyonu, halkı kasıtlı olarak yanıltmak veya ekonomik çıkar sağlamak amacıyla üretilip yayılmaya yönelik, doğruluğu tespit edilebilen yanlış veya yanıltıcı bilgiler olarak tanımlamaktadır (European Commission, 2024). Ladislav Bittman (1998, s. 49) ise dezenformasyonu, kamuoyunu veya karar alıcıları yanıltmak gayesiyle rakibin iletişim sistemine özenle yerleştirilen yanlış mesajların sızdırılması şeklinde tarif etmektedir.

Bu tanımlardan hareketle dezenformasyonun yanlış bilgilerin kasıtlı olarak bireylerin algılarını ve bilinçaltını etkilemek amacıyla yayılması ve inşa edilmesi süreci olarak tarif etmek doğru olacaktır. Patterson'a (2005, s. 29) göre dezenformasyon süreci üç temel şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak hükûmet ve siyasi aktörler halkın politikalarına müdahale etmesini önlemek gayesiyle sürekli olarak kafa karışıklığı yaratır. İkinci olarak, bilgiye erişimi olan bireylere kasıtlı olarak yanlış bilgiler verilerek bu bireylerin hem yanlış bilgiyi yaymaları hem de güvenliklerinin tehlikeye atılması söz konusu olmaktadır. Üçüncü olarak ise bu bireyler korku yoluyla etkisiz hale getirilerek geniş kitlelerin dezenformasyona karşı savunmasız bırakılması amaçlanmaktadır. Volkoff (1999, s. 33-37) dezenformasyonu tespit etmenin dört temel koşulundan söz etmektedir. Bu koşullar şunlardır: (1) Herkesin sürekli aynı şeyi tekrar etmesi, (2) enformasyon bombardımanı altındayken gerçekte anlamlı bir bilgi bulunmaması, (3) söylemlerin kutuplaştırılması, yani bir tarafın tamamen iyi diğer tarafın ise tamamen kötü gösterilmesi ve (4) bir görüşün kolektif olarak saplantı haline getirilmesi. Bu durumlar, dezenformasyondan şüphe edilmesi gereken durumlar olarak tanımlanmıştır.

Dezenformasyonun hem yayılmasında hem de etkilerinin artmasında merkezi bir rol oynayan medya, geniş kitlelere ulaşma ve bilgi aktarma konusundaki gücü sayesinde toplumsal algıların manipüle edilmesinde etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazeteciler ve medya kuruluşları, bireyler ya da çıkar grupları tarafından üretilen yanlış

bilgiyi kaynak olarak asılsız haberler oluşturabilmektedir. Bu açıdan medya doğrudan dezenformasyonun kaynağı olmasa da kasıtlı olarak yanlış bilgiyi geniş kitlelere yayma işlevini yerine getirmektedir (Turan, 2015, s. 110).

Medyanın ideolojik bir rol oynadığını ifade eden Herman ve Chomsky (1999, s. 22) bu rolün devam etmesi için propaganda ve dezenformasyona başvurulması gerektiğini dile getirmektedir. Onlara göre medya, egemen sınıfların çıkarlarına hizmet ederek toplumsal onayı yeniden üreten bir işleve sahiptir. Bu çerçevede Herman ve Chomsky'nin geliştirdiği propaganda modeli haberlerin kamuoyuna ulaşmadan önce beş farklı aşamadan geçtiğini ve ekonomik gücün ile iktidarın medyanın içerik ve karar alma süreçlerini nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Model ekonomik ve siyasi gücün medya üzerindeki etkilerini açıklayarak, paranın ve iktidarın haber seçimi üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Muhalif görüşlerin ötekileştirilmesi, egemen çevrelerin ise mesajlarını kolayca halka iletebilmesi bu sürecin temel unsurlarıdır. Dolayısıyla propaganda modeli medyadaki dezenformasyonun nedenlerini ve boyutlarını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Dezenformasyonun medya üzerinden yayılmasının başlıca sebeplerinden biri medyanın manipülatif gücü sayesinde çeşitli çıkar gruplarının etkisi altında kalmasıdır. Medya, ekonomik ve politik varlığını devam ettirebilmek için içeriklerini bu baskı gruplarının taleplerine göre şekillendirirken aynı zamanda iktidar sahiplerine de güçlerini meşrulaştırma ve sürdürme fırsatı tanımaktadır. Bu süreç bilginin ve gerçeğin bilinçli bir şekilde dönüştürülmesine ve dezenformasyonun ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle ortaya çıkan dijital platformlar kullanıcıların bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde erişmesine ve içerik üretmesine imkân tanırken aynı zamanda yanlış veya kasıtlı olarak yanıltıcı bilgilerin hızla dolaşıma girmesi için de elverişli bir ortam sunmaktadır. Sosyal medya platformları, dezenformasyonun yayılması açısından merkezi bir rol oynamakta olup bu durumun temel nedenleri arasında hızlı bilgi akışı, geniş erişim imkânı, algoritmaların kullanıcı tercihlerini manipüle etme kapasitesi ve bireylerin aktif katılımı yer almaktadır. Dijital teknolojiler, bireylerin yaşamlarını kolaylaştırma potansiyeline sahip olmasının yanı sıra siyasi, ekonomik ve sosyal hedeflere yönelik yanlış ya da manipülatif bilgilerin yayılmasını amaçlayan kişi ve gruplara da stratejik araçlar sunmaktadır.

Bu çerçevede troll ve bot hesaplar popüler sosyal medya platformlarında yanıltıcı içeriklerin oluşturulması, ses ve görüntü manipülasyonları ile siber saldırılar dezenformasyon içeren bilgilerin dijital ağlar üzerinden hızla yayılmasına yol açmaktadır (Bennett & Livingston, 2018, s. 123). Bu durum dezenformasyonun sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumsal algıyı ve demokratik süreçleri de derinden etkileyebilecek bir tehdit haline gelmesine yol açmaktadır. Bu nedenle dezenformasyon ile mücadele etmek yalnızca doğru bilginin yayılmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal güveni ve demokratik işleyişi koruma açısından da kritik bir öneme sahiptir. Etkili mücadele yöntemleri, toplumların doğru bilgiye ulaşmasını ve manipülasyonlara karşı direnç geliştirmesini sağlayarak sağlıklı bir bilgi ekosisteminin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

2. Dezenformasyon ile Mücadelede Doğrulama Platformları

Tabloid gazetelerin ortaya çıkışı ile doğruluk kontrolü gazeteciliğin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. 20. yüzyılda büyük gazeteler yanıltıcı haberlerin yayılmasını engellemeye yönelik doğruluk kontrolü birimleri oluşturmuştur. Bu kapsamdaki doğruluk kontrolü süreçleri 1990'lı yıllarda bağımsız girişimler olan “Snopes” ve “Spinsanity” gibi yapılanmalarla başlamıştır. Bu girişimler, yanıltıcı haberlerle ilgili nesnel kanıtlara dayalı araştırmalar yaparak doğru bilgileri kamuoyuyla paylaşmışlardır. Aynı dönemde, “Hoax busting” olarak bilinen asılsız haberleri çürüten çevrim içi teyit siteleri de

faaliyet göstermeye başlamıştır (Lowrey, 2017, s. 377). Ancak dijital çağ ile birlikte bu doğrulama süreçleri yetersiz kalmıştır. İnternet kullanımının artması sosyal ağlar üzerindeki içerik hacminin kontrolsüz bir şekilde büyümesine bu da ciddi bir bilgi patlamasına yol açmıştır. Yeni medya ortamında kullanıcılar haber ve bilgi sağlayıcıları haline gelirken, bu durum içeriklerin doğruluğuna dair şüpheleri de gündeme getirmiştir. Hızlı haber akışına dayalı yeni medya gazeteciliği çevrim içi platformlarda bilgi doğrulama ve teyit etme kapasitesine sahip dijital girişimlerin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu süreçte "FactCheck.org" (2003), "PolitiFact" (2007), "MediaMatters" (2004) ve "NewsBusters" (2005) gibi bağımsız bilgi doğrulama platformları hayata geçirilmiştir (Le Masurier, 2015, s.138-152).

Artan doğrulama kontrolü platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte doğrulamanın standartlarını belirleyecek uluslararası bir yapının oluşturulması gerekliliği 2015 yılında Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı (IFCN)'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Poynter Medya Çalışmaları Enstitüsü tarafından hayata geçirilen bu girişim, dünya çapındaki doğrulama platformlarını bir araya getirerek bu platformların standartlarını ve hesap verebilirliklerini artırmayı amaçlamaktadır (IFCN, 2024). Türkiye'de Teyit.org ve Doğruluk Payı gibi platformlar da Uluslararası Fact-Checking Ağı'na (IFCN) üye olan kuruluşlar arasında yer almaktadır. IFCN'ne üye olan platformlar her yıl dış denetimlere tabi tutulmakta bu da platformların kalite ve şeffaflık açısından güçlü bir denetim altına alınmasını sağlamaktadır.

Türkiye'nin dezenformasyonla mücadelesi ise dijitalleşen dünyada bilgi ağlarının hızla dönüşmesiyle paralel bir şekilde gelişmiştir. Bu süreç gönüllülük esasına dayanan doğrulama platformlarının ortaya çıkışıyla başlamış ardından daha profesyonel ve metodolojik yaklaşımlar benimseyen platformlarla devam etmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin ilk doğrulama platformu "Yalansavar" olarak hayata geçirilmiştir. Dr. Işıl Arıcan ve Cüneyt Özdaş tarafından 2009 yılında kurulan platform, başlangıçta H1N1 (Domuz Gribi) salgınıyla ilgili yanlış bilgileri çürütmeye odaklanmıştır. Bugün ise günlük yaşamda karşılaşılan dezenformasyon ve doğru bilinen yanlışlarla mücadele etmekte topluma bilimsel konularda eleştirel düşünme kazandırmayı hedeflemektedir. 2010 yılı itibarıyla faaliyet göstermeye başlayan "Muhtesip", başlangıçta köşe yazılarını doğrulayan bir platform olarak faaliyete başlamış, 2015'te Türkiye'nin siyasi atmosferi nedeniyle faaliyetlerini sonlandırarak "Malumatfuruş" adıyla yoluna devam etmiştir. Malumatfuruş, ana akım medyayı dezenformasyon aracı olarak ele alarak köşe yazıları ve dijital platformlardaki yanıltıcı bilgilere odaklanmış, doğrulama süreçlerini açık kaynaklardan gerçekleştirerek yanlış bilgileri düzeltmeye çalışmıştır (Ünver, 2020, s. 4).

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 2010 yılında evrimsel biyolojiye ilgi duyan öğrenci grupları tarafından kurulan "Evrin Ağacı" bilim, evrim ve popüler biyoloji alanlarında doğrulama yapmayı hedefleyen bir sivil toplum girişimi olarak faaliyete başlamıştır. Başlangıçta, evrim teorisi ve yaratılışçılığa yönelik eleştirel içerikler üreten platform, hızla Türkiye'nin en çok tercih edilen bilim sitelerinden biri haline gelmiştir (Uzunoglu ve Uyar, 2021, s.11). 2015 yılında kurulan ve Türkiye'nin ilk bağımsız siyasal doğrulama platformu olarak kabul edilen "Doğruluk Payı" doğrulama sürecinde çift aşamalı bir prosedür izlemektedir. İlk aşamada, kamusal iddialar açık kaynaklar ve resmi raporlar aracılığıyla kontrol edilir; kesin bir sonuç alınamazsa çapraz doğrulama yapılır ve bir uzmana başvurulur. İddialar "doğru", "yanlış", "yakın" gibi ifadelerle değerlendirilip, platformun web sitesi ve sosyal medya hesaplarında paylaşılır (Doğruluk Payı, 2024). 2016 yılında Mehmet Atakan Foça'nın girişimiyle faaliyete geçirilen "Teyit" platformu, her konuya hitap edebilecek geniş bir doğrulama alanı sunarak sosyal bir girişim olarak faaliyete başlamıştır. Platform, çeşitli resmî kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarından finansman

desteği almakta, sosyal medya ağlarıyla iş birlikleri üzerinden gelir sağlamaktadır. Teyit viral içeriklerden komplo teorilerine kadar geniş bir yelpazede yanıltıcı haberlere karşı mücadele etmekte ve doğrulama sürecinde içerikleri "doğru", "yanlış", "karma" ve "sonuçlandırılmadı" gibi kategorilere ayırarak analizlerini yayımlamaktadır (Teyit, 2024). 2015 yılında Boğaziçi Küresel İlişkiler Merkezi altında kurulan "Günün Yalanları" ve "Fact-Checking Turkey" platformları ise Türkiye'nin medya söylemlerine meydan okuma amacını güderek doğrulama faaliyetlerini yürütmektedir. Günün Yalanları, iç basında ve sosyal medyada yayılan iktidar aleyhtarı yanıltıcı haberleri çürütürken, Fact-Checking Turkey dış basındaki Türkiye hakkındaki yanlış haberleri analiz etmekte ve bunlarla ilgili içerikler üretmektedir. Ancak bu platformlar doğrulama ilkeleri ve metodolojileri konusunda şeffaflık sağlamamakta ve uluslararası doğruluk kontrol protokollerini takip etmemektedirler.

Araştırmanın örneklemelerinden biri olan ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde Ağustos 2022'de hayata geçirilen Dezenformasyonla Mücadele Merkezi ise dezenformasyonla etkili bir şekilde mücadele etmek amacıyla haftalık bültenler yayımlamaktadır. Dezenformasyon Merkezi yanlış bilgileri tespit ederek doğru bilgileri halkla paylaşmayı hedeflemektedir. Özellikle doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda günlük bültenler yayımlayarak, doğru bilgi ile yanlış bilgiyi ayırt etmede halkı bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, 2024). Bu sayede dezenformasyonla mücadelede etkin bir rol oynamayı hedeflemektedir. Araştırmanın bir diğer örnekleme olan AA Teyit Hattı ise Anadolu Ajansı tarafından dezenformasyonla mücadele etmek amacıyla açılmıştır. Platform yanıltıcı içerikleri tespit edip düzeltmeyi, sahte görselleri orijinal halleriyle paylaşmayı ve dezenformasyon kampanyalarının önüne geçmeyi amaçlamaktadır (AA Teyit Hattı, 2024). Doğrulama platformları hızla yayılan yanıltıcı içeriklerin etkili bir şekilde tespit edilip düzeltilmesi, kamuoyunun doğru bilgiye ulaşması ve medya okuryazarlığının artırılması açısından kritik bir rol oynamaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, 7 Ekim 2023 tarihindeki İsrail-Hamas savaşıyla ilgili dezenformasyon nitelikli içerikleri inceleyerek yanlış bilginin yoğunluğu, kaynakları, türleri ve biçimleri gibi özellikleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın örneklemi 7 Ekim 2023 ile 7 Ekim 2024 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi tarafından yapılan Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın Gazze sekmesi altındaki içerikler oluşturmaktadır. Analize bu sekme altında yer alan değerlendirme yazıları dahil edilmemiştir. Belirlenen araştırma sürecinde, dezenformasyon nitelikli içerikler nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi ile incelenerek yorumlanmaktadır.

İçerik analizi, iletilerin içinde yer alan açık ve belirgin bilgilerin sistematik bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması için kullanılan bilimsel bir yöntemdir. Burada özellikle nesnellik, ölçülebilirlik ve doğrulanabilirlik vurgusu, bu yöntemin güvenilirliğini ve tekrar edilebilirliğini sağlamaya yönelik olduğunu ifade etmektedir. Bu da araştırmacıların belirli verileri analiz ederken subjektif yargılardan kaçınarak sonuçlara ulaşmasını sağlamaktadır (Fiske, 1996, s. 176). Bu çalışmada nesnel sonuçlara ulaşmak için kodlama formları oluşturulmuş ve örneklem olarak seçilen doğrulama platformlarının İsrail-Hamas Savaşı ile ilgili yayınladıkları doğruluk kontrolleri sayısallaştırılarak kategorilendirilmiştir. Yanlış bilgiyi yayan aktörlerin belirlenmesinde Brennen ve arkadaşlarının (2020) çalışmalarından yararlanılmıştır.

Yanlış bilgi türlerinin kodlanmasında ise Wardle ve Derakhshan'ın (2017) geliştirdiği sınıflandırma esas alınmıştır. Oluşturulan kategoriler iki bağımsız araştırmacı tarafından kodlanmış daha sonrasında bu kodlamalar karşılaştırılmıştır. Poindexter ve McCombs'un

geliştirdiği uyumluluk katsayısı yöntemi kullanılarak, çalışmada kodlayıcılar arası güvenilirlik oranı hesaplanmıştır. Söz konusu formül şu şekildedir: "Güvenilirlik katsayısı = $2 \times (\text{üzerinde uzlaşılan kodlama sayısı}) / (\text{birinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı} + \text{ikinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı})$ " (Poindexter ve McCombs, 2000, s. 203-204). Kodlayıcılar arası güvenilirlik değerinin %80 ve üzeri olması yeterli bir uyum düzeyi olduğunu göstermektedir (Lombard vd., 2010). Yapılan kodlama sonucunda her bir kategori için güvenilirlik katsayısının %80'in üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, kodlayıcılar arası güvenilirlik koşulunun sağlandığı anlamına gelmektedir. Araştırmada yalnızca iki doğrulama platformunda yer alan belirli süreçlere ilişkin verilerin incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu da araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca çalışma verileri üzerinden bir analizi içerdiği için etik kurul izni gerektirmemektedir. Araştırma kapsamında aşağıdaki soruların yanıtları aranmış ve analiz gerçekleştirilmiştir:

Soru 1: Araştırmanın örneklemini olarak seçilen platformlarda, konuyla ilgili toplam kaç adet dezenformasyon içeriği bulunmaktadır?

Soru 2: Araştırmanın örneklemini olarak seçilen platformlardaki dezenformasyon içeriklerinin aylık dağılımı nasıldır?

Soru 3: Dezenformasyon nitelikli içeriklerde en çok karşılaşılan yanlış bilgi türleri (çarpıtma, manipülasyon, uydurma vd.) nelerdir?

Soru 4: Dezenformasyon nitelikli içerikler hangi aktörler tarafından üretilerek yayılmaktadır?

Soru 5: Dezenformasyon nitelikli içeriklerde hangi tür medya biçimleri (metin, video, fotoğraf gibi) daha fazla tercih edilmektedir?

4. Araştırmanın Bulguları

Çalışma kapsamında, ilk olarak "Araştırmanın örneklemini olarak seçilen platformlarda, konuyla ilgili toplam kaç adet dezenformasyon içeriği bulunmaktadır?" sorusunun yanıtı tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 1'de de görüldüğü üzere 7 Ekim 2023 ile 7 Ekim 2024 tarihleri arasında Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda toplam 431 dezenformasyon içeriğinin olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında belirlenen süreç içinde 52 Dezenformasyon Bülteni incelenmiş ve bu bültenlerin içinde 189 dezenformasyon içeriğinin olduğu saptanmıştır. Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın "Gazze" sekmesi altında ise 242 dezenformasyon içeriğinin yer aldığı bulgulanmıştır.

Tablo 1. İsrail-Hamas Savaşı ile İlgili İncelenen Dezenformasyon İçeriklerinin Sayısı

	Dezenformasyon Bülteni	AA Teyit Hattı	Toplam
Dezenformasyon İçeriklerinin Sayısı	189	242	431

Çalışmada daha sonra "Araştırmanın örneklemini olarak seçilen platformlardaki dezenformasyon içeriklerinin aylık dağılımı nasıldır?" sorusuna cevap aranmıştır. AA Teyit Hattı'ndaki dezenformasyon içeriklerinin aylara göre dağılımı incelendiğinde, Tablo 2'deki verilere göre içerik üretiminde belirgin bir dalgalanmanın olduğu gözlemlenmektedir. Ekim 2023, toplam 80 içerik (%33,05) ile en yüksek oranı göstermektedir. Bu durum, belirtilen dönemde dezenformasyonla mücadele çabalarının yoğun olduğunu veya o dönemde dezenformasyon içeriklerinin arttığına işaret etmektedir. Kasım 2023'te 50 içerik (%20,66) ile ikinci en yüksek oran görülürken, Aralık 2023'te ise 27 içerik (%11,15) ile içerik sayısında bir azalma yaşanmıştır. 2024 yılına gelindiğinde, içerik üretiminde bir düşüş

görülmektedir. Ocak 2024'te 7 içerik (%2,89), Şubat 2024'te ise 10 içerik (%4,13) yer alırken, Mart ve Nisan 2024'te içerik sayısı yine 7'ser (%2,89) olarak belirlenmiştir. Bu düşüş, bu aylarda daha az dezenformasyonla karşılaşıldığını veya daha az teyit çalışması yapıldığını göstermektedir. Temmuz 2024'te 8 içerik (%3,30) ve Ağustos 2024'te 11 içerik (%4,54) ile içerik sayısı biraz artmış olsa da bu oranlar yılın ilk üç ayında görülen yüksek oranlardan belirgin şekilde daha düşüktür. Ekim 2024'te ise sadece 4 içerik (%1,65) yer almış, bu da yılın sonlarına doğru içerik üretiminin büyük oranda azaldığını ortaya koymaktadır. Bu dönemsel dalgalanmalar, dezenformasyon içeriklerinin belirli olaylarla ilişkilendirilebileceğini ve zamanla farklı dinamiklere göre değişebileceğini göstermektedir.

Tablo 2. AA Teyit Hattındaki Dezenformasyon İçeriklerinin Aylara Göre Dağılımı

Ekim 2023	Kasım 2023	Aralık 2023	Ocak 2024	Şubat 2024	Mart 2024	Nisan 2024	Mayıs 2024	Haziran 2024	Temmuz 2024	Ağustos 2024	Eylül 2024	Ekim 2024	Toplam
80	50	27	7	10	7	7	17	5	8	11	9	4	242
%33,05	%20,66	%11,15	%2,89	%4,13	%2,89	%2,89	%7,02	%2,06	%3,30	%4,54	%3,71	%1,65	%100

Tablo 3'te Dezenformasyon Bülteni'ndeki içeriklerin 2023 ve 2024 yıllarındaki aylara göre dağılımını göstermektedir. Tablo 3'teki verilere göre içerik üretiminin en yoğun olduğu aylar Ekim 2023 ve Kasım 2023'tür. Ekim ayında 46 içerik üretilmiş ve bu değer toplam sayının %24,33'üne tekabül etmektedir. Kasım 2023'te ise içerik üretimi artarak 49'a çıkmış ve toplamın %25,92'sini oluşturmuştur. Bu iki ayda, Dezenformasyon Bülteni'nin içeriği yoğun bir şekilde üretilmiş olduğu görülmektedir. Bu, bültenin başlangıç döneminde dezenformasyonla mücadelede daha fazla çaba harcandığını ve gündemdeki konulara ilişkin yoğun bir içerik üretimi yaptığı anlamına gelmektedir. Aralık 2023'te içerik sayısı 35'e düşerek, toplamın %18,51'ini oluşturmuştur. Bu dönemde, içerik üretiminde bir miktar azalma yaşanmış olsa da yine de önemli bir oranda içerik paylaşılmıştır. Ancak, Ocak 2024'te içerik üretimi ciddi bir şekilde azalarak 18'e, yani toplamın %9,52'sine gerilemiştir. Şubat 2024'te bu düşüş devam etmiş ve içerik üretimi yalnızca 6 ile %3,17'lik bir orana ulaşmıştır. Mart 2024'te ise içerik sayısı 5'e inerek %2,64'lük bir oranla bültenin içerik üretiminde daha da büyük bir düşüş yaşanmıştır. Nisan ve Mayıs 2024'te içerik üretiminde kısmi bir artış görülse de bu artış geçici olmuştur. Nisan 2024'te içerik sayısı 10'a çıkarak %5,29'a ulaşırken Mayıs ayında tekrar 8'e düşerek %4,23'lük bir orana sahip olmuştur. Haziran 2024'te ise içerik sayısı 5 ile %2,64'e gerilemiştir. Temmuz ve Ağustos 2024'te içerik üretimi büyük ölçüde düşerek, her iki ayda da yalnızca 1 içerik üretilmiş ve bu içerikler toplamın yalnızca %0,52'sini oluşturmuştur. Eylül ve Ekim 2024'te de içerik üretimi çok düşük seviyelere inmiş ve sırasıyla %1,58 ve %1,05'lik oranlarla içerik üretimi devam etmiştir. Genel olarak bakıldığında, Dezenformasyon Bülteni'nde içerik üretiminde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Ekim ve Kasım 2023'teki yoğun içerik üretiminden sonra, 2024 yılı boyunca içerik sayısındaki azalma devam etmiştir.

Tablo 3. Dezenformasyon Bülteni'ndeki Dezenformasyon İçeriklerinin Aylara Göre Dağılımı

Ekim 2023	Kasım 2023	Aralık 2023	Ocak 2024	Şubat 2024	Mart 2024	Nisan 2024	Mayıs 2024	Haziran 2024	Temmuz 2024	Ağustos 2024	Eylül 2024	Ekim 2024	Toplam
46	49	35	18	6	5	10	8	5	1	1	3	2	189
%24,33	%25,92	%18,51	%9,52	%3,17	%2,64	%5,29	%4,23	%2,64	%0,52	%0,52	%1,58	%1,05	%100

Araştırmada üçüncü sorusu olarak, “Dezenformasyon nitelikli içeriklerde en çok karşılaşılan yanlış bilgi türleri (çarpıtma, manipülasyon, uydurma vb.) nelerdir?” sorusu sorulmuş ve yanıtlanmıştır. Bu kapsamda belirli kategoriler belirlenmiş ve dezenformasyon

içerikleri bu kategoriler bağlamında analiz edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 4’de Dezenformasyon Bülteni ve AA Teyit Hattı’nda yer alan yanlış bilgi türlerinin sayısal dağılımı verilmiştir. Toplamda 431 haber üzerinden yapılan analizde dezenformasyon türlerinin farklı kategorilerdeki yoğunluğu ortaya konulmakta ve her iki platformun da dezenformasyonun tespiti ve doğrulanmasında aktif rol oynadığını görülmüştür. Analiz kapsamında yanlış bilgi türlerinin dağılımı ve içeriği genel itibariyle değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Analiz sonucunda, her iki platformda da en fazla manipülasyon içeren dezenformasyon türlerinin yoğun olduğu belirlenmiştir. Dezenformasyon Bülteni’nde %35,44 oranında manipülasyon içeriği yer alırken, Anadolu Ajansı (AA) Teyit Hattı’nda ise bu oran %40,08 olarak saptanmıştır. İkinci sırada yer alan dezenformasyon türü ise çarpıtma olmuştur. Dezenformasyon Bülteni’nde çarpıtma içeriği %32,27 oranında, AA Teyit Hattı’nda ise %32,23 oranında tespit edilmiştir. Üçüncü sıradaki kategori, uydurma içeriklerdir; her iki platformda da bu tür içeriklerin oranı sırasıyla %32,27 ve %32,23 olarak belirlenmiştir. Bağlamdan koparma kategorisinde ise, Dezenformasyon Bülteni’nde %12,69 oranında, AA Teyit Hattı’nda ise %11,15 oranında manipülasyon içeriği bulunmaktadır. İnceleme sonucunda, paradigma, hatalı ilişki ve taklit kategorilerindeki dezenformasyon içeriklerinin mevcut olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. İsrail-Hamas Savaşı İlgili Yanlış Bilgilerin Türleri

	Dezenformasyon Bülteni		AA Teyit Hattı	
Çarpıtma	61	%32,27	78	%32,23
Bağlamdan Koparma	24	%12,69	27	%11,15
Uydurma	37	%19,57	40	%16,52
Manipülasyon	67	%35,44	97	%40,08
Parodi	0	%0	0	%0
Hatalı İlişki	0	%0	0	%0
Taklit	0	%0	0	%0
Toplam İçerik Sayısı	189	%100	242	%100

Yanlış bilgi türleri içerikleri itibariyle tek tek değerlendirildiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında ilk olarak “çarpıtma” kategorisi analiz edilmiştir. Dezenformasyon Bülteni’nde 61, AA Teyit Hattı’nda 78 çarpıtma içeriğinin olduğu tespit edilmiştir. Çarpıtma, bir olayı ya da olguyu yanlış bir şekilde sunarak, gerçek anlamını kaybettirmeyi ve yanlış bir yönlendirme yapmayı amaçlayan bir dezenformasyon türüdür (Guy, 2017). Çarpıtma, her iki platformda da en sık rastlanan yanlış bilgi türlerinden biri olarak göze çarpmakta ve içeriklerin neredeyse üçte birinin bu kategori kapsamına girdiği saptanmaktadır.

Görsel 1. Çarpıtma İçerikli Dezenformasyon Örnekleri

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

Kaynak: AA Teyit Hattı

Çarpıtma kategorisi bağlamında değerlendirilen dezenformasyon içeriklerine baktığımızda ise karşımıza şu tarz örneklerin çıktığı görülmektedir. Görsel 1'de de görüldüğü gibi Dezenformasyon Bülteni'ndeki içerikte bazı sosyal medya hesaplarında, BAE Uluslararası İş birliği Bakanı Reem El Haşimi'nin "Bütün özgür Araplar İsrail'in yanındadır" dediği iddia edilmiştir. Ancak Dezenformasyon Bülteni'ndeki değerlendirme ile bu iddianın doğru olmadığı tespit edilmiştir. Bakan El Haşimi'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki açıklamaları incelendiğinde böyle bir ifadeye rastlanılmadığı görülmüştür. BAE Devlet Başkanı Danışmanı Enver Gargas, bu açıklamalarının kesilerek söylediklerinin çarpıtıldığını belirtmiştir. Bu tür çarpıtmalar, orijinal ifadelerin değiştirilerek yanlış bir algı yaratılması amacıyla yapılmakta ve yayılan yanlış bilgiler, geniş kitlelerde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Dolayısıyla, dezenformasyonla mücadele için içeriklerin doğruluğunun titizlikle incelenmesi oldukça önemlidir. AA Teyit Hattındaki örnekte ise Noa Argamani'nin Gazze'deki esaret süreciyle ilgili yapılan açıklamalar çarpıtılarak yanlış bir şekilde aktarılmıştır. İsrail basınında, Argamani'nin Gazze'deki esaretinde işkence gördüğü iddiaları öne sürülmüş, ancak Argamani bu açıklamaların yalan olduğunu belirterek, kendisine işkence yapılmadığını ve sadece bir İsrail saldırısı sırasında yaralandığını ifade etmiştir. Medyanın, Argamani'nin söylediklerini yanlış bir şekilde sunması açık bir çarpıtma örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sorusu kapsamında değerlendirilen ikinci kategori bağlamdan koparma olmuştur. Bağlamdan koparma, doğru bir bilginin orijinal bağlamından çıkarak farklı bir şekilde sunulmasıdır. Bu süreçte bilgi, yanlış bir çerçevede veya yanlış ilişkilerle yeniden yorumlanır. Bu tür manipülasyonlar, bilgiyi yanıltıcı hale getirerek yanlış algılar oluşturur (Ireton ve Posetti, 2022: 48). Dezenformasyon Bülteni'nde 24, AA Teyit Hattı'nda 27 içeriğin bağlamından kopararak dolaşıma sokulduğu tespit edilmiştir.

Görsel 2. Bağlamdan Koparma İçerikli Dezenformasyon Örnekleri

Kaynak: AA Teyit Hattı

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

AA Teyit Hattı'ndaki örnekte sosyal medyada paylaşılan bir video, Gazze'ye yardım gönderildiği sırada bu yardımların Mısır'da imha edildiği iddia edilmiştir. Ancak AA Teyit Hattı'nın yaptığı inceleme ile bu videonun 2016 yılında Suudi Arabistan El-Kasım Bölgesi'nde insan tüketimine uygun olmayan çürümüş tavukların imha edilmesine ait bir görüntüler olduğu tespit edilmiştir. Burada bağlamdan koparma stratejisiyle eski bir olay yeni bir krizle ilişkilendirilmiş ve sosyal medyada paylaşılarak dezenformasyon yapılmaya çalışılmıştır. Bu örnek teyit mekanizmalarının özellikle kriz dönemlerinde doğru bilgiye ulaşmanın ne kadar hayati olduğunu göstermektedir. Dezenformasyon Bülteni'deki örnekte ise Gazze'den gelen görüntülerin bir kurgu ekibi tarafından hazırlandığı ve bu görüntülerle bir tiyatro sergilendiği iddiası, sosyal medyada paylaşılmış ve geniş yankı bulmuştur. Ancak incelemeler sonucunda bu görüntülerin bir telekomünikasyon şirketinin "Dünya bizi aydınlatacak" adlı reklam filmi çekimleri esnasında kaydedildiği sonucuna varılmıştır. Söz konusu reklam filminin kamera arkası görüntüleri, bağlamından koparılarak yanıltıcı iddialarla sosyal medyada dolaşıma sokulmuştur. Orijinal olayın bağlamından çıkarılarak farklı bir gündem yaratılması, izleyicilerin algısını yanıltmak ve Gazze halkının yaşadığı insani krize dair şüphe uyandırmak amacıyla yapılmıştır.

Uydurma kategorisi, araştırma sorusu bağlamında incelenen bir diğer kategoridir. Dezenformasyon Bülteni'nde 37, AA Teyit Hattı'nda ise 40 uydurma kategorisine ait içerik tespit edilmiştir. Uydurma içeriklerinin, Dezenformasyon Bülteni'nde AA Teyit Hattı'na kıyasla daha yüksek oranda olduğu gözlemlenmiştir. Dezenformasyon Bülteni'deki örnekte Görsel 3'te de görüldüğü gibi İsrail'in, Şifa Hastanesi'nin altında Hamas'a ait bir karargâh bulunduğu dair iddia incelenmiştir. Değerlendirmeler sonucunda da bu iddianın doğruluğunu kanıtlayacak somut delillere ulaşılamamış aksine, operasyonlar ve paylaşılan görüntüler iddianın uydurma olduğunu ortaya koymuştur. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun, dijital ortamda hazırlanan animasyon görüntüleri "kanıt" olarak paylaşması, yanıltıcı bir yaklaşım olarak öne çıkmıştır. Şifa Hastanesi'nde yapılan operasyonlarda iddia edilen karargâh, mühimmat deposu ya da komuta merkezi gibi unsurlar bulunamamıştır. Paylaşılan görüntülerin bir kısmının asansör boşluğu, diğer kısmının ise foseptik çukuru olduğu belirlenmiştir. İsrail ordusunun "Hastanede bulunan Hamas belgeleri" iddiasıyla servis ettiği görüntülerdeki kâğıdın ise sıradan bir takvim olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, Norveçli doktor Mads Gilbert'in, 16 yıl görev yaptığı Şifa Hastanesi'nde böyle bir karargâhın

bulunmadığını açıklaması, söz konusu iddiaların asılsız olduğunu ve uydurma nitelik taşıdığını desteklemektedir.

Görsel 3. Uydurma İçerikli Dezenformasyon Örnekleri

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

Kaynak: AA Teyit Hattı

AA Teyit Hattındaki örnekte ise sosyal medya üzerinden yayılan iddiada, İsrail Başbakanı Netanyahu'nun, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile anlaşarak Türkiye'ye 1 milyon Filistinli yerleştirmek için 2 milyar dolar ödeme konusunda mutabık kaldığı iddiası öne sürülmüştür. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Anadolu Ajansı tarafından yapılan açıklamalarda, bu iddianın tamamen asılsız olduğu ve geçmişte de benzer ifadelerle tekrarlandığı belirtilmiştir. İddia, sosyal medyada yaklaşık 500 bin görüntülenme almış ve birçok sosyal medya kullanıcısı bu bilgilerin doğru olduğuna inanarak tepkilerde bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Anadolu Ajansı, dezenformasyonları engellemek amacıyla bir açıklama yaparak bu bilgilerin gerçeği yansıtmadığını duyurmuştur. Bu durum, yanlış bilgilendirme ve toplumsal yanlış anlamaların önlenmesi için doğru bilgiye dayalı açıklamaların önemini vurgulamaktadır.

Araştırma kapsamına değerlendirilen bir diğer kategori ise manipülasyon olmuştur. Manipülasyonun temel amacı, bireylerin ve toplumun duygusal tepkilerini kasıtlı olarak yönlendirmek ve kamuoyunda yanlış, yanıltıcı algılar oluşturmaktır (Çakmak, 2019:1135). Bu süreçte, insanların düşünce ve davranışlarına bilinçli bir şekilde etki edilerek gerçeklik çarpıtılır ve belirli bir amaca hizmet eden çarpık bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılır. Özellikle kriz dönemlerinde, belirsizlik ve korku gibi güçlü duyguların yoğunlaştığı zamanlarda, manipülatif yöntemler daha etkili hale gelir (Aydın, 2023: 2605). Dezenformasyon Bülteni'nde 64, AA Teyit Hattı'nda 31 manipülasyon içeriğinin bulunduğu bulgulanmıştır. Manipülasyon kategorisi Dezenformasyon Bülteni'nde en yaygın yanlış bilgi türü olarak öne çıkmıştır.

Görsel 4. Manipülasyon İçerikli Dezenformasyon Örnekleri

Kaynak: AA Teyit Hattı

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda yer alan bir manipülasyon örneğinde, sosyal medyada paylaşılan bir videonun Lübnan halkını ve İsrail ordusuna destek veren bir kalabalığı gösterdiği iddia edilmiştir. Ancak, Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından yapılan incelemelerde, videonun içeriğinin asılsız olduğu belirlenmiştir. Yapılan doğrulama çalışmalarına göre, bu video Lübnan halkını değil, İsraillileri göstermektedir ve video, Ekim 2023'te İsrail'deki İsrailli vatandaşların askerlerine yiyecek ve su ikram ettiği bir anı yansıtmaktadır. Ayrıca, "StandWithUs" adlı İsrail yanlısı bir hesabın bu videoyu paylaştığı ve videonun farklı platformlarda yayıldığı tespit edilmiştir. Manipülasyon, görsel ve videoların bağlamından çıkarılarak yanlış bir anlam yüklenmesiyle yapılmış ve bu durum, manipülasyonun bilinçli bir şekilde organize edilerek belirli bir ideolojik amaç güdüldüğünü göstermektedir. Dezenformasyon Bülteni'nde yapılan analizde, "Hamas Zekât Komitesi Başkanı Abdel Rahim Abou Fanah'ın bağışları İsrail'deki bir otelde harcadığı" iddiasının manipülatif unsurları incelenmiştir. İddiaların kaynağı teyit edilememiştir ve Abdel Rahim Abou Fanah'ın Hamas üyesi olmadığı belirtilmiştir. Eski görüntülerin güncelmiş gibi paylaşılması ve sahte belgelerle desteklenmesi, dezenformasyonun belirgin unsurlarındandır. Bu stratejiler, kamuoyunda korku ve öfke yaratmayı, yardımları engellemeyi ve Filistin'i itibarsızlaştırmayı amaçlayan bir propaganda çabası olarak değerlendirilmektedir. Araştırma sorusu çerçevesinde yapılan analizde, her iki platformda da parodi, hatalı ilişki ve taklit kategorilerine ait herhangi bir içeriğin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum analiz edilen platformlarda bu tür içeriklerin nadir olduğu ya da incelenen dönem için geçerli olmadığı anlamına gelebilmektedir. Ayrıca bu sonuç içerik türlerine dair belirli eğilimlerin ve platformların dinamiklerinin etkisini de yansıtmaktadır.

Araştırma kapsamında daha sonra "Dezenformasyon niteliği taşıyan içerikleri üreten ve yayan aktörler kimlerdir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Bu soru kapsamında İsrail-Hamas Savaşı ile ilgili iddiaları üreten bu aktörler ülke yetkilileri, geleneksel medya ve sosyal medya kullanıcıları olmak üzere üç kategori altında incelenmiştir. Tablo 5'teki verilere göre İsrail-Hamas Savaşı ile ilgili dezenformasyon içeriklerini en fazla üreten ve yayan aktörlerin sosyal medya kullanıcıları olduğu belirlenmiştir. Dezenformasyon Bülteni'nde sosyal medya kullanıcılarının oranı %65,07, AA Teyit Hattı'nda ise bu oran %74,79 şeklindedir. Bu durum, sosyal medyanın dezenformasyon yayılımındaki etkisini ve kullanıcıların bu platformlarda daha fazla yanlış bilgi paylaştığını göstermektedir.

Geleneksel medya ise her iki platformda da daha düşük bir oranla yer almaktadır. Dezenformasyon Bülteni'nde geleneksel medyanın oranı %11,11, AA Teyit Hattı'nda ise %8,26 olarak kaydedilmiştir. Bu, geleneksel medyanın dezenformasyon üretme oranının sosyal medyaya kıyasla daha düşük olduğunu ve geleneksel medyanın daha sık denetimlere tabi tutulduğu şeklinde yorumlanabilir. Ülke yetkilileri tarafından yayılan dezenformasyon içerikleri ise her iki platformda da sınırlı kalmıştır. Dezenformasyon Bülteni'nde bu oran %23,80 AA Teyit Hattı'nda ise %16,94 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, hükümet yetkililerinin veya resmî kurumların dezenformasyon üretme oranlarının sosyal medya kullanıcıları kadar yüksek olmadığını ancak yine de yanlış bilgi üretme olasılıklarının var olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. İsrail-Hamas Savaşı ile İlgili Dezenformasyonları Üreten veya Yayan Aktörler

	Dezenformasyon Bülteni		AA Teyit Hattı	
Sosyal Medya Kullanıcıları	123	%65,07	181	%74,79
Geleneksel Medya	21	%11,11	20	%8,26
Ülke Yetkilileri	45	%23,80	41	%16,94
Toplam İçerik Sayısı	189	%100	242	%100

Söz konusu kategoriler tek tek incelendiğinde, doğrulama platformlarında sosyal medya kullanıcılarının paylaştığı içerikler genellikle yanıltıcı fotoğraflar ve eski içeriklerin, güncel olaylarmış gibi yeniden kurgulanarak dolaşıma sokulduğu gözlemlenmiştir. Fotoğraf düzenleme araçları ile manipüle edilmiş görseller ve videolar ile yanlış algıların oluşturulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca sosyal medya kullanıcıların önyargılı hashtagler ve taraflı anlatılarla çatışmayı farklı taraflara çekerek yanlış algılar oluşturmaya çalıştığı saptanmıştır. Kullanıcıların sahte tanıklıklar, yanlış haritalar ve istatistiki rakamlarla şekillendirdikleri içeriklerle toplumu manipüle etmeye çalıştıkları neticesine ulaşılmıştır. Bilindiği üzere sosyal medya bilginin hızla yayıldığı bir platformdur ve kullanıcılar paylaşımlar, beğeniler ve yorumlarla içerikleri hızla geniş bir kitleye ulaştırabilmektedirler. Bu durum, yanlış bilgilerin hızla yayılmasına neden olmaktadır. Kullanıcılar "çok kişi paylaştıysa doğru olmalı" gibi bir düşünceyle içeriği araştırmadan paylaşması dezenformasyonun yayılmasını da tetiklemektedir (Arslan, 2022, s. 123). Ayrıca algoritmaların yanlış bilgileri ön plana çıkarması, kullanıcıların benzer görüşlere sahip kişilerle etkileşimde bulunarak yanlış bilgileri pekiştirmeleri ve medya okuryazarlığının eksikliği gibi faktörler, sosyal medyanın dezenformasyonla mücadeleyi zorlaştıran unsurları arasında yer almaktadır. Analiz sonucunda, ülke yetkilileri tarafından üretilen dezenformasyon içerikleri incelendiğinde, aşağıda örnekleri verilen içeriklerin oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bu içeriklerin genellikle yanlış bilgilendirme, çarpıtılmış veriler ve yanıltıcı açıklamalardan oluştuğu sonucuna varılmıştır.

Görsel 5. Ülke Yetkilileri Tarafından Üretilen Dezenformasyon İçerikleri

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

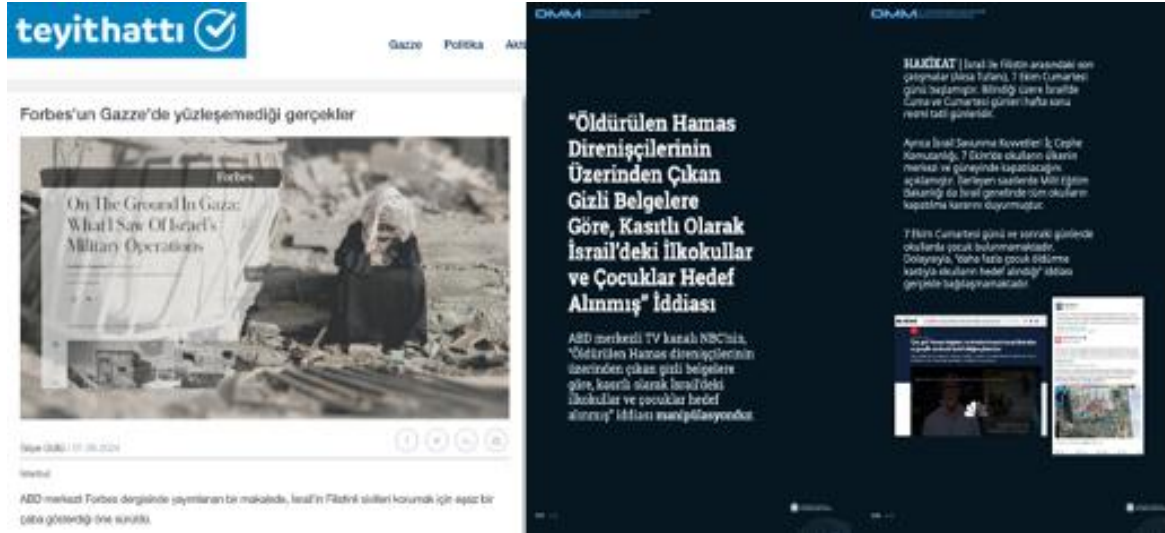
Kaynak: AA Teyit Hattı

Görsel 5'teki örneklerde de görüldüğü üzere, ülke yetkilileri gerçek dışı bilgileri dile getirebilmekte ve bu yanlış bilgileri geleneksel medya veya sosyal medya aracılığıyla dolaşıma sokulabilmektedir. Dezenformasyon Bülteni'nde yer alan içerikte, Batı Kudüs Belediye Başkan Yardımcısı Fleur Hassan-Nahoum'un bir radyo yayınındaki sözleri incelenmiş ve bu sözlerin gerçeğe bağdaşmadığı ortaya konulmuştur. Hassan-Nahoum'un radyo yayını sırasında yaptığı "Hamis tüm Hristiyanları bölgeden sürmüş ve Gazze'de kilise yok" açıklaması, yapılan detaylı değerlendirmelerle çürütülmüştür. Gerçek, Gazze'deki Hristiyan topluluğunun tarihsel olarak varlığını sürdürdüğü ve bölgedeki dini yapılarla birlikte kiliselerin de mevcut olduğu şeklindedir. Hassan-Nahoum'un iddialarının aksine Gazze'de Filistinlilerin farklı inançlardan olan bireylere zarar vermek gibi bir eylemi söz konusu değildir. Aksine, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları bölgedeki tüm tarihi ve dini yapıları ile kültürel mirası yok etmeye yönelik bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda, Hassan-Nahoum'un açıklamalarının gerçeklerle bağdaşmadığı ve net bir dezenformasyon örneği olduğu görülmektedir.

AA Teyit Hattı'ndaki örnekte ise İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun 24 Temmuz 2023'te ABD Kongresi'nde yaptığı konuşma detaylı bir şekilde ele alınmış ve Netanyahu'nun gerçek dışı bilgilerle nasıl manipülasyon yaptığı ortaya konulmuştur. Netanyahu, Refah'taki çatışmalarda "neredeyse hiç sivil kaybı yaşanmadığını" belirterek İsrail'in sivilleri korumak için büyük bir çaba sarf ettiğini iddia etmiştir. Ancak, bu açıklamalar, yerel raporlarla ve bağımsız incelemelerle çelişmektedir. Örneğin, İsrail'in Mayıs 2023'te yerinden edilmiş Filistinlilerin bulunduğu bir çadır kampına saldırısı düzenlemesi ve bu saldırıda 45 kişinin hayatını kaybetmesi, Netanyahu'nun iddialarını çürüten önemli bir olay olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Netanyahu'nun "yardım tırlarının Gazze'ye girmesine engel olunmadığı" iddiası da uluslararası kuruluşlar tarafından çürütülmüştür. Birleşmiş Milletler ve diğer yardım kuruluşları, İsrail'in Gazze'ye gönderilen yardımların çoğunu engellediğine dair raporlar yayımlarken İnsan Hakları İzleme Örgütü, İsrail'in yardımları engellemeyi sürdürdüğünü açıklamıştır. Son olarak, Netanyahu'nun "en az sivil kaybı yaşanan şehir savaşı" olarak tanımladığı Gazze'de, 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana 39 bin 145 Filistinlinin hayatını kaybettiği, bunların büyük bir kısmının sivil olduğunu gösteren veriler, Netanyahu'nun ifadelerinin gerçeği yansıtmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Netanyahu'nun bu açıklamaları İsrail'in çatışma sırasında sivillere yönelik

saldırıları ve yardım engellemeleriyle ilgili ciddi bir dezenformasyon örneği oluşturduğunu göstermektedir. Araştırma sorusu bağlamında, son olarak geleneksel medyanın dezenformasyon içerikleri değerlendirildiğinde aşağıda verilen örnek içeriklerin bulunduğu saptanmıştır. Bu içeriklerin, genellikle yanıltıcı başlıklar, eksik bilgi sunumu ve manipüle edilmiş verilerle dizayn edildiği görülmüştür.

Görsel 6. Geleneksel Medya Tarafından Üretilen Dezenformasyon İçerikleri

Kaynak: AA Teyit Hattı

Kaynak: İletişim Başkanlığı Dezenformasyon Bülteni

Görsel 6'daki örneklerde de görüldüğü gibi, geleneksel medya aracılığıyla da yanlış bilgiler kamuoyuna sunulmaktadır. AA Teyit Hattı, Amerika merkezli Forbes dergisinde yayımlanan bir makaleyi ele alarak, makalede yer alan bilgilerin büyük oranda yanıltıcı ve gerçek dışı olduğuna dair bir açıklamalarda bulunmuştur. Makalede, İsrail'in Gazze'deki sivilleri korumak amacıyla yoğun bir çaba sarf ettiği iddia edilmekte ve bu amaçla alınan önlemler sıralanmaktadır. Forbes dergisindeki yazıda, İsrail ordusunun sivillerin can güvenliğini sağlamak için telefon görüşmeleri ve uyarılar gibi önlemler aldığı, bu çabaların eşsiz olduğu dile getirilmektedir. Ancak, AA Teyit Hattı bu makaleyi detaylı bir şekilde inceleyerek, ortaya konan iddiaların gerçeklerle örtüşmediğini göstermiştir. Gazze'deki gerçek durumu, bağımsız raporlar ve uluslararası gözlemcilerin değerlendirmeleriyle ortaya koyan AA Teyit Hattı söz konusu makaledeki bilgilerin tamamen yanıltıcı ve eksik olduğunu Gözler önüne sermiştir. Gazze'deki sivillerin yaşadığı büyük kayıplar ve insani kriz, özellikle İsrail ordusunun sivillerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki saldırıları ve altyapı tahribatı göz önüne alındığında, Forbes makalesinde yer alan iddiaların gerçek olmadığı anlaşılmaktadır. Forbes dergisindeki makale, Gazze'deki gerçek durumu çarpıtarak, uluslararası toplumu yanıltmayı amaçlayan bir dezenformasyon örneği olarak değerlendirilmiştir. AA'nın yaptığı inceleme hem medya profesyonellerinin hem de okurların haberlerin doğruluğunu sorgulama sorumluluğu taşıması gerektiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Dezenformasyon Bülteni'nde paylaşılan içerikte ise yine ABD merkezli NBC TV kanalında yayımlanan bir haberle ilgili benzer bir yaklaşım sergilenmektedir. NBC, "Öldürülen Hamas direnişçilerinin üzerinden çıkan gizli belgelere göre, kasıtlı olarak İsrail'deki ilkokullar ve çocukların hedef alınacağı"na dair bir iddiada bulunmuştur. Bu iddianın, Filistinli direnişçilerin öldürülmesinin ardından ortaya çıkan belgelerle desteklendiği öne sürülmüştür. Ancak, Dezenformasyon Bülteni'nin yaptığı değerlendirme,

bu bilgilerin yanlış ve manipülatif olduğunu ortaya koymaktadır. Dezenformasyon Bülteni, iddia edilen okullara yönelik saldırıların gerçekte ilgisi olmadığını net bir şekilde belirtmiştir. Yapılan inceleme, bahsedilen okulların zaten kapalı olduğu ve eğitim faaliyetlerinin durdurulduğu dönemde bu tür saldırıların yapılmasının mantıklı olmayacağına dikkat çekmiştir. Ayrıca, bu tür haberlerin, gerçek durumu yansıtmaktan çok, kamuoyunu yanıltmayı amaçlayan manipülasyonlar olduğu vurgulanmıştır. Bu tür dezenformasyon örnekleri, savaş ve çatışma dönemlerinde, medya ve sosyal medya aracılığıyla yanlış bilgilerin hızla yayılmasına yol açmaktadır. Bu tür yanıltıcı haberler, sadece halkı yanlış bilgilendirmekle kalmamakta aynı zamanda uluslararası ilişkilerde de gerilim yaratarak insanların doğru bilgiye ulaşmasını engelleyebilmektedir. Dezenformasyon Bülteni'nin yaptığı bu değerlendirme, haberlerin doğruluğunu kontrol etme ve manipülasyona karşı duyarlı olma gerekliliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Araştırma çerçevesinde son olarak “Dezenformasyon nitelikli içeriklerde hangi tür medya biçimleri (metin, video, fotoğraf gibi) daha fazla tercih edilmektedir?” sorusunun yanıtları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tablo 6’da yer alan verilere göre, dezenformasyon bülteni ile AA Teyit Hattı’na ait içerik biçimlerinin dağılımı incelendiğinde, her iki platformda da benzer bir eğilimin söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Dezenformasyon Bülteni’nde metin içeriklerinin oranı %14,81 iken, AA Teyit Hattı’nda bu oran %14,46 olarak belirlenmiştir. Her iki platformda da metin içeriklerinin oranı birbirine oldukça yakındır. Fotoğraf içerikleri ise Dezenformasyon Bülteni’nde %26,98, AA Teyit Hattı’nda ise %27,68 oranında yer almaktadır. Fotoğraf içeriklerinin oranları yine her iki platformda benzer seviyelerde kalmaktadır. Video içerikleri ise her iki platformda da en yüksek orana sahiptir. Dezenformasyon Bülteni’nde video içerikleri toplamda %58,20, AA Teyit Hattı’nda ise %57,85 oranına sahiptir. Bu durum, video formatının her iki platformda da en çok tercih edilen içerik türü olduğunu ve dezenformasyonla mücadelede video içeriklerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 6. İsrail-Hamas Savaşı ile İlgili İçeriklerin Medya Biçimleri (Metin, Video, Fotoğraf)

	Dezenformasyon Bülteni		AA Teyit Hattı	
Metin	28	%14,81	35	%14,46
Fotoğraf	51	%26,98	67	%27,68
Video	110	%58,20	140	%57,85
Toplam İçerik Sayısı	189	%100	242	%100

Elde edilen bu sonuca benzer çalışmalarda da ulaşılmıştır. Arslan (2022, s. 125) çalışmasında, özellikle sosyal medya ortamlarında içeriklerin doğruluğunu belirlemeyi zorlaştıran en önemli unsurun fotoğraf ve video kullanımı olduğunu ifade etmiştir. Videoların doğruluğunu belirlemek, fotoğraflara kıyasla daha kolay olsa da her iki içerik türü de dolaşıma sokulduğunda büyük sorunlara yol açabilmektedir. Özellikle fotoğrafların doğruluğunu tespit etmek için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bu yöntemler arasında fotoğrafların EXIF bilgilerine (çekim tarihi, diyafram ve ISO gibi teknik özellikler) ulaşmak ya da Google’ın görsel arama motoru aracılığıyla kontrol yapmak sayılabilir. Çoğu zaman, filmlerden, müzik kliplerinden ya da farklı bir zaman ve mekânda gerçekleşmiş olaylardan alınan görsellerin kullanıldığı tespit edilmektedir. Bu nedenle, bu tür içeriklerin titizlikle incelenmesi ve gerçeğin ortaya çıkarılması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Dezenformasyon günümüzde sıklıkla tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, dezenformasyon günlük hayatımızı şekillendiren önemli bir olgu haline gelmiştir. Kriz ve çatışma dönemlerinde ise dezenformasyonun daha da arttığı ve toplumsal etkilerinin büyüdüğü gözlemlenmektedir. Bu, dezenformasyonun yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de önemli bir sorun oluşturduğunu ve doğru bilgilere ulaşmanın giderek zorlaştığı anlamına gelmektedir (Akyüz ve Özkan, 2022, s. 80). Bu noktada, dezenformasyonla mücadelede doğrulama ve teyit mekanizmalarının etkin bir şekilde kullanılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, medya okuryazarlığının geliştirilmesi ve algoritmaların yanlış bilgileri ön plana çıkarmasının engellenmesi, toplumsal bilinçlenme açısından önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada da 7 Ekim 2023'te başlayan İsrail-Hamas savaşı sırasında yayılan dezenformasyon içeriklerini doğrulama platformları üzerinden kapsamlı bir analiz etmeyi amaçlanmıştır. Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi'nin Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattı'ndaki dezenformasyon içeriklerinin detaylı bir incelemesini içermektedir. Araştırma sonucunda, 7 Ekim 2023 ile 7 Ekim 2024 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi'nin hazırladığı Dezenformasyon Bültenleri ile Anadolu Ajansı Teyit Hattında toplamda 431 dezenformasyon içeriği tespit edilmiştir. Bu içeriklerden 189'u Dezenformasyon Bültenleri'nde, 242'si ise Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda yer almaktadır. AA Teyit Hattı ve Dezenformasyon Bülteni'ndeki içerik üretiminin aylar bazındaki dağılımı incelendiğinde ise 2023'te içerik üretimi yüksek seviyelerde başlamış, ancak 2024'te belirgin bir düşüş gösterdiği görülmüştür. İçerik sayısı 2023'te Ekim ve Kasım aylarında zirve yapmış 2024'te ise içerik sayısında azalma yaşanmıştır. Özellikle yaz aylarında bu düşüş daha belirgin hale gelmiş ve içerik sayısı çok düşük seviyelere inmiştir.

Dezenformasyon Bülteni ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda yapılan analizlerde, her iki platformda da en sık karşılaşılan yanlış bilgi türünün manipülasyon olduğu ve bu içeriklerin toplumda yanıltıcı algılar oluşturmayı amaçladığı görülmüştür. Ayrıca, çarpıtma, bağlamdan koparma ve uydurma gibi diğer dezenformasyon türlerinin de önemli bir yer tuttuğu saptanmıştır. İncelenen örneklerde parodi, hatalı ilişkilendirme ve taklit gibi dezenformasyon türlerine ise rastlanmamıştır. Bu bulgular, dezenformasyonun toplumda kafa karışıklığı ve güvensizlik yaratma potansiyeline sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yanlış bilgi içeren içeriklerin, özellikle kriz ve çatışma dönemlerinde, kamuoyunun algısını manipüle etmek amacıyla kullanılmasının, dezenformasyonla mücadelede daha etkili ve kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, doğrulama ve teyit mekanizmalarının daha güçlü bir şekilde devreye sokulmasının büyük önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, en fazla sosyal medya kullanıcılarının dezenformasyon içeriklerini üreterek, bu içeriklerin gerçekliğini kontrol etmeden paylaşma sıklığının arttığı göstermektedir. Pek çok bilimsel çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve sosyal medyanın dezenformasyonun yayılmasında en etkili aktör olduğu değerlendirilmelerinde bulunulmuştur (Babacan ve Tam, 2022, Serin ve Ünlü, 2023, Kandemir, 2023). Ulaşılan bulgular, ülke yetkililerinin dezenformasyon üreten önemli aktörler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Özellikle İsraili yetkililerin gerçek dışı açıklamaları bu bağlamda ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, geleneksel medyanın da zaman zaman yanıltıcı haberlerle dezenformasyon yarattığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, dezenformasyonun yalnızca bireysel çabalarla değil, daha geniş bir sistemik etkileşimle yayıldığı şeklinde bir

değerlendirme yapılabilir. Çalışmanın son araştırma sorusu bağlamında elde edilen sonuçlar ise dezenformasyon içeriğinin en fazla video formatında yayıldığını göstermektedir. Metin ve fotoğraf içeriklerinin ise birbirine yakın oranda kullanıldığı saptanmıştır. Bu bulgular, dezenformasyonla mücadelede görsel ve video içeriklerin titizlikle incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Elde edilen bu sonuçlar ışığında, dezenformasyonla mücadeleyi etkili bir şekilde yürütebilmek için medya okuryazarlığının artırılması, doğrulama mekanizmalarının güçlendirilmesi, sosyal medya denetimlerinin sıkılaştırılması ve halkın bilinçlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Bunun yanı sıra toplumun doğru bilgiye ulaşabilmesi için okullarda ve kamuda eğitimler organize edilmeli ve doğrulama platformları daha erişilebilir hale getirilmelidir. Sosyal medya şirketleri, yanıltıcı içeriklerin hızla tespit edilip silinmesini sağlamak için algoritmalarını düzenlemelidir. Ayrıca, dezenformasyonun etkilerini anlamak için halkın bilinçlendirilmesi ve medya liderlerinin bu konuda aktif bir tutum sergilemesi önemlidir. Son olarak, dezenformasyonun toplumsal bir sorun olduğu göz önünde bulundurulduğunda mücadele için devlet, medya ve toplumun iş birliği içinde hareket etmesi oldukça önemlidir.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı. (2024). İsrail'in Gazze saldırılarında öldürülen Filistinlilerin sayısı, 23 bin 210'a yükseldi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-saldirilarinda-oldurulen-filistinlilerin-sayisi-23-bin-210a-yukseldi/3103877/> Erişim Tarihi: 09.12.2024.
- AA Teyit Hattı. (2024). Teyit Hattı Hakkında. <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti>, Erişim Tarihi:05.12.2024.
- Akyüz, S. S. (2020). Yanlış Bilgi Salgını: Covid-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Dolaşıma Giren Sahte Haberler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (34), 422-444. <https://doi.org/10.31123/Akil.779920>.
- Akyüz, S. S., & Özkan, M. (2022). Kriz Dönemlerinde Enformasyon Süreçleri: Ukrayna-Rusya Savaşında Dolaşıma Giren Sahte Haberlerin Analizi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 66-82.
- Arslan, Ş. (2022). Sosyal Medya ve Dezenformasyon Tehdidinde Gazetecilik. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(2), 107-134.
- Aşkın, A. C. (2014). *Dezenformasyonun küreselleşmesi ve bir örnek olarak Batı basınında NATO'nun Kosova Harekâtı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Aydın, A. F. (2023). Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Manipülasyon: 2023 Kahramanmaraş Depremi Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(5), 2603-2624.
- Babacan, K., & Tam, M. S. (2022). The information warfare role of social media: Fake news in the Russia-Ukraine war. *Erciyes İletişim Dergisi*, (3), 75-92.

- Bektaş, A. (2002). *Siyasal Propaganda: Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122–139.
- Brennen, J. S., Simon, F., Howard, P. N., Nielsen, R. N. (2020). Types, Sources, and Claims of COVID-19 Misinformation. *Reuters Institute Report*, Factsheet, April 2020.
- Çakmak, F. (2019). Medyada Dezenformasyon Sorunsalı ve Manipülasyonun Gücü: İdeoloji ve Söylem Açısından Seçim Haberlerinin Siyasal İletişimdeki Rolü. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1127-1154.
- Çömlekçi, M. F. (2019). Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 1549-1563. <https://doi.org/10.19145/E-Gifder.583825>.
- Dezenformasyonla Mücadele Merkezi. (2024). Dezenformasyonla Mücadele Merkezi Ne Yapar? <https://www.dmm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 05.12.2024.
- Doğruluk Payı. (2024). Doğruluk Payı Hakkında. <https://dogrulukpayi.com/sayfa/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 05.12.2024.
- Erkan, G., & Ayhan, A. (2018). Siyasal İletişimde Dezenformasyon ve Sosyal Medya: Bir Doğrulama Platformu Olarak Teyit.Org. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (29. Özel Sayısı), 202-223. <https://doi.org/10.31123/Akil.458933>.
- European Commission. (2024). *Disinformation*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/search?search=disinformation>, Erişim Tarihi: 02.12.2024.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Geneş, M., & Taydaş, O. (2024). Dezenformasyon ile Algı Yaratmak ve Bilgi Kontrolü: İsrail – Filistin Savaşı Örneği. *İletişim ve Diplomasi* (12), 5-24. <https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1487823>
- Guy, H. (2017). Why We Need to Understand Misinformation Through Visuals. <https://firstdraftnews.org/articles/understanding-visual-misinfo/>
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*. İstanbul: Minerva Yayınları.
- IFCN. (2024). IFCN Hakkında. <https://poynter.org/ifcn/> Erişim Tarihi: 05.12.2024.
- Ireton, C., & Posetti, J. (2022). *Gazetecilik, 'Sahte Haber' ve Dezenformasyon: Gazetecilik Eğitimi ve Alıştırmaları için El Kitabı*. UNESCO Publishing.

- Karakaş, O., & Doğru, Y. B. (2021). Covid-19 Aşılarına Yönelik Üretilen Yeni Medya İçeriklerinin Post-Truth Kavramı Bağlamında Analizi. *Asya Studies*, 5(16), 163-182. <https://doi.org/10.31455/Asya.878400>.
- Kandemir, E. (2023). Küreselleşme Sürecinde Yeni Medya ve Sosyal Medya: Güvenilir Bilgiye Ulaşmak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (62), 84-96.
- Karlova, N. A., & Fisher, K. E. (2013). A social diffusion model of misinformation and disinformation for understanding human information behaviour. *Information Research*, 1, 573.
- Koohang, A., & Weiss, E. (2003). Misinformation: toward creating a prevention framework. *Information Science*, 109-115.
- Bittman, L. (1998). *The KGB and Soviet Disinformation: An Insider's View*. Pergamon-Brassey's.
- Le Masurier, M. (2015). What is Slow Journalism? *Journalism Practice*, 9(2), 138-152. doi:10.1080/17512786.2014.916471.
- Lombard, M. Snyder-Duch, J. ve Bracken, C. C. (2010). Practical Resources for Assessing and Reporting Intercoder Reliability in Content Analysis Research Projects. <http://astro.temple.edu/~lombard/reliability/>.
- Lowrey, W. (2017). The Emergence and Development of News Fact-Checking Sites: Institutional Logics and Population Ecology. *Journalism Studies*, 18(3), 376- 394. doi:10.1080/1461670X.2015.1052537.
- Patterson, A. (2005). *Dez-Enformasyon Çağı*. İstanbul: Nüansarma Yayınları.
- Poindexter, P. M. & McCombs M. (2000). *Research in Mass Communication: A Practical Guide*. Boston, USA: Bedford St. Martin's.
- Scheufele, D. A.; Krause, N. M. (2019). Science Audiences, Misinformation, and Fake News. *Proceedings of the National Academy of Sciences*.
- Semiz Türkoğlu, H. (2024). Sosyal Medyada Yanlış Bilinç İnşası: Gazze'ye Yönelik İsrail Saldırılarının Dezenformasyon Boyutu. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi* (21), 28-47. <https://doi.org/10.58793/Marusad.1498542>.
- Serin, E., & Ünlü, S. (2024). Sosyal Medya Çağının Salgını Bilgi Dezenformasyonu: Twitter Üzerinden 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Hakkında Bir Değerlendirme. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-16.
- Teyit. (2024). Teyit Nedir? <https://teyit.org/nedir>, Erişim Tarihi:05.12.2024.
- Topçu, E., & Çaycı, B. (2022). Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 Pandemisi Örneği. *Tam Akademi Dergisi*, 1(2), 161-191. <https://doi.org/10.58239/Tamde.2022.02.005.X>.

- Turan, C. (2015). Açıklığın Yanılsaması: Dezenformasyon Çağımızın Kitle İmha Silahı mı? *Akademik Bilişim Konferansı*, Yayın No:4286280.
- Uzunoglu, S., & Uyar, V. (2021). Türkiye’de doğru bilgiyi aramak: Çöldeki vahanın peşinde. *NewsLab Turkey*. <https://www.newslabturkey.org/wp-content/uploads/2021/04/rh-2.pdf>.
- Ünver, H. A., & Edam, O. C. (2020). *Türkiye’de Doğruluk Kontrolü ve Doğrulama Kuruluşları*. Centre for Economics and Foreign Policy Studies.
- Volkoff, V. (1999). *Désinformation: Flagrant Délit*. France: Éditions du Rocher.
- Wardle, C. ve Derakhshan H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. *Council of Europe report DGI* (2017) 09.
- Yegen, C. (2018). Doğru Haber Alma Hakkı ve Sosyal Medya Dezenformasyonunu Doğruluk Payı ve Yalansavar ile Tartışmak. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 101-121. <https://doi.org/10.17680/Erciyesiletisim.390324>.

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Extended Abstract

Disinformation is Turkish for “misinformation” and refers to the deliberate circulation of false information for the purpose of manipulation. This concept is not an accidental lack of information or the transmission of erroneous information, but a process that is carried out consciously and usually aims to weaken competitors or opposing groups through perception management (Bektaş, 2002, s. 38). The fight against misinformation and disinformation has been tackled in different ways throughout history and has become more systematic with the development of digital technologies. Especially with the emergence of new communication technologies, social networks have become online channels where fake news and disinformation spread rapidly. The capacity of social media to reach large masses quickly, the ability of users to easily produce and share content on these platforms and the limited control mechanisms have created a favorable environment for disinformation. In addition, algorithms emphasize popular content, causing unconfirmed information to go viral and reach millions of people in a short time. These dynamics have made social media an effective tool for the spread of disinformation. Especially in times of conflict and war, disinformation is at its most intense. In these processes, parties may disseminate manipulative and false information in order to manage perceptions, gain public support or weaken the other side. Disinformation in times of conflict deepens polarization in society, complicates crisis management and can negatively affect decision-making processes by preventing the public from accessing accurate information. The need for access to accurate information has become even more important in times of crisis and conflict, when the effects of disinformation on society increase. In this context, fact-checking activities have become an important tool to ensure credibility in the information ecosystem and combat fake news. Driven by the principles of impartiality, transparency and independence, these initiatives not only carry out fact-checking processes but also contribute to social awareness by increasing media literacy. With the proliferation of digital media, fact-checking practices have created a new ecosystem for combating online disinformation and have become an effective mechanism to prevent the spread of misinformation. These activities play an important role in rebuilding public trust in information sources.

This study aims to analyze disinformation content related to the Israel-Hamas war on October 7, 2023 to analyze the intensity, sources, types and forms of misinformation. In this context, the sample of the study consists of the Disinformation Bulletins prepared by the Center for Combating Disinformation of the Presidency of the Republic of Turkey's Communications Directorate between October 7, 2023 and October 7, 2024 and the content under the Gaza tab of Anadolu Agency's Confirmation Line. Evaluation articles under this tab were not included in the analysis. In the determined research process, disinformation content was analyzed through content analysis, one of the qualitative research methods, and answers to the following questions were sought:

- On the platforms selected as the sample of the research, how many disinformation content on the subject are there in total?
- What is the monthly distribution of disinformation content on the platforms selected as the sample of the study?
- Which type of misinformation (manipulation, distortion, false attribution, etc.) is circulated the most in disinformation content?
- Which actors produce and disseminate disinformation content?
- Which content formats (text, video, photo) are mostly used in disinformation content?

In the research, a total of 431 disinformation content was identified in the Disinformation Bulletins prepared by the Center for Combating Disinformation of the Presidential Communications Directorate of the Republic of Turkey between October 7, 2023 and October 7, 2024 and in the Anadolu Agency Confirmation Line. Of these items, 189 were published in Disinformation Bulletins and 242 in Anadolu Agency's Confirmation Line. An analysis of the monthly distribution of content production in the AA Confirmation Line and Disinformation Bulletin shows that content production started at high levels in 2023, but showed a significant decline in 2024. In 2023, there were peaks in October and November, while in 2024 there was a decrease in the number of content. Especially in the summer months, this decline became more pronounced and content production dropped to very low levels. As a result of the research, it was determined that the most common type of disinformation content related to the Israel-Hamas war that started on October 7, 2023 was manipulation. Analyses of the Disinformation Bulletin and Anadolu Agency's Confirmation Line revealed that the most common type of misinformation on both platforms was manipulation and that such content aimed to create misleading perceptions in society. In addition, other types of disinformation such as distortion, decontextualization and fabrication were also found to play an important role. Manipulative content has gained widespread attention in order to manipulate the public's emotional responses. Disinformation types such as parody, false association and imitation were not encountered in the analyzed examples. These findings make it clear that disinformation has the potential to create confusion and mistrust in society. The use of misinformation to manipulate public perception, especially in times of crisis and conflict, calls for more effective and comprehensive strategies to combat disinformation. In this regard, it is emphasized that stronger verification and confirmation mechanisms are of utmost importance. The findings of the study show that social media users produce disinformation content and share it without checking its authenticity. The findings of the study reveal that country officials are among the important actors producing disinformation. Especially the untrue statements of Israeli officials stand out in this context. It has also been found that traditional media sometimes creates disinformation with misleading news. The results obtained in the context of the last research question of the study show that disinformation content is mostly disseminated in video format. It was found that text and photo content were used at similar rates. These findings emphasize the need to scrutinize visual and video content in the fight against disinformation.

In this study, the concept of disinformation is discussed comprehensively with its various dimensions and effects. As a result of the research, manipulation was found to be the most common type of disinformation. It has been observed that the main source of disinformation content is social media users. However, country authorities and traditional media were also found to be among the important actors producing disinformation. The study also emphasizes that video and visual content are the most effective tools for spreading disinformation and that such content should be carefully scrutinized. In the light of these results, it can be said that in order to effectively combat disinformation, media literacy should be increased, verification mechanisms should be strengthened, social media controls should be tightened and public awareness should be raised. In addition, trainings should be organized at schools and in the public sector and verification platforms should be made more accessible so that the public can access accurate information. Social media companies should adjust their algorithms to ensure that misleading content is quickly detected and deleted. It is also important that public awareness and media leaders take an active stance to understand the effects of disinformation. Finally, given that disinformation is a social problem, it is crucial that the state, media and society act in cooperation to combat it.